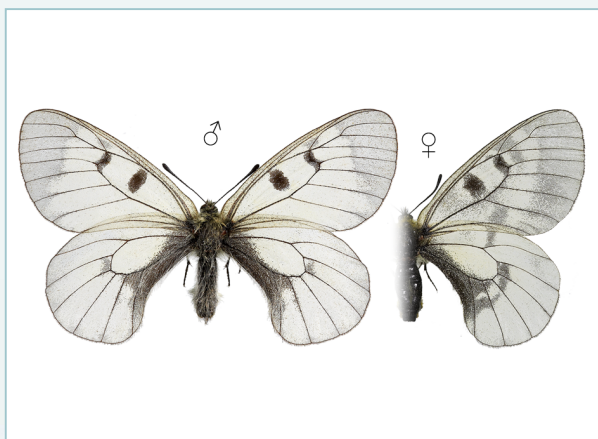

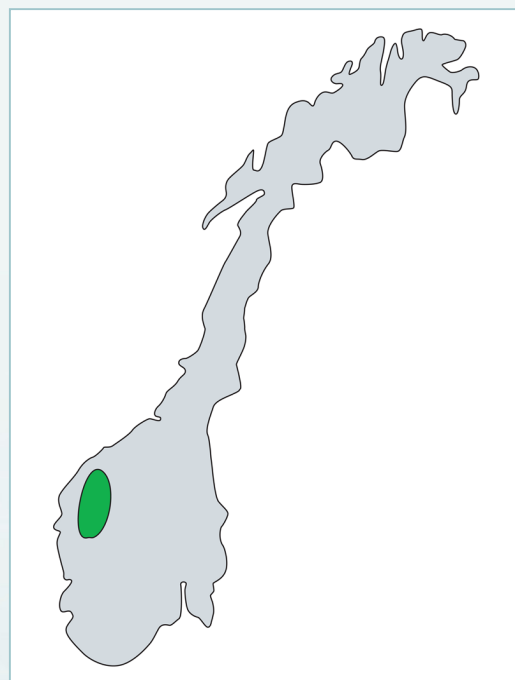
Mnemosynesommerfugl *Parnassius mnemosyne*

Rødlistet art

Mnemosynesommerfuglen er den eneste norske dagsommerfuglen med rent vestlig utbredelse. Arten var inntil nylig bare kjent fra to lokaliteter i Møre og Romsdal, men har de senere årene blitt funnet på flere nye lokaliteter rundt på Vestlandet. Mnemosynesommerfuglen trives i åpne, sørvendte rasmarker med forekomster av larvens vertsplante, lerkespore.

Status

Kategori nær truet (NT) på Norsk rødliste for arter 2010. Arten ble midlertidig fredet i Norge i 1989 og endelig fredet i 2001.

Kjent utbredelse av mnemosynesommerfugl i Norge.

Kjennetegn

Vingespenn 55-68 mm. Vingene er hvite med mørke ribber, og framvingen har to mørke flekker nær forkanten. Ytterkanten av framvingen er delvis gjennomsiktig, et trekk som kjennetegner medlemmene i slekten *Parnassius*. Bakvingen har mørke tegninger ved roten og langs bakkanten. Hunnen er mer gjennomsiktig og betydelig mer mørkpudret enn hannen. Mnemosynesommerfuglen er snarlik flere hvite sommerfuglarter og kan i flukt lett forveksles med hagtorsommerfugl. I hånden kjennes den lett igjen på de gjennomsiktige vinge kantene og på plasseringen av de to mørke flekkene på framvingen.

Utbredelse

Mnemosynesommerfuglen er den eneste norske dagsommerfuglen med rent vestlig utbredelse. Arten er kjent fra kommunene Norddal, Sunndal, Nesset og Stranda i Møre og Romsdal, og fra Luster og Aurland i Sogn og Fjordane. Ett eksemplar har blitt tatt i Sør-Trøndelag (Oppdal) på grensa til Sunndal. I Norden for øvrig finnes mnemosynesommerfuglen noen få steder langs sør- og østkysten av Sverige, i Sør-Finland og på Åland. På verdensbasis forekommer den i fjellområdene i Sør- og Mellomeuropa østover gjennom Baltikum, Ural, Tyrkia og Sentralasia til Vest-Kina.

Biologi

I Norge flyr mnemosynesommerfuglen primært i bratte, sørvendte rasmarker fra havnivå opp til 700 m.o.h., men den kan også etablere seg i omkringliggende kulturlandskap med beitemark og slåttenger. Dette er artens primære biotop i nabolandene våre. Arten flyr normalt i en kort periode fra slutten av mai til

midten av juni, men flygetiden kan i dårlige somre forskyves inn i juli. I Veitastrand i Luster flyr arten fra slutten av juli til august, noe som kan skyldes lokalitetens kjølige beliggenhet oppunder Jostedalsbreen. Den voksne sommerfuglen tar hovedsakelig næring fra storkenebb. Etter paringen får hunnen en såkalt *sphragis*, en pergamentaktig paringslomme på undersiden av bakkroppen som hindrer henne i å pare seg med nye hanner. Eggene legges tilfeldig i terrenget eller slippes i flukten, og arten overvintrer som ferdig utviklet larve inne i eggskallet. Larven klekker i april, samtidig med at vertsplanten lerkespore får sine første blader. Tidlig i sesongen må larvene forflytte seg hyppig for å finne nok mat. Senere i sesongen visner lerkesporen helt ned, og larvene er nødt til å vokse svært raskt for å rekke å fullføre utviklingen mens mattilgangen varer. Allerede etter tre uker er larven klar til å forpuppe seg, og den er da ca. fire centimeter lang og fløyelssvart med en serie oransje flekker langs hver kroppsside. Forpuppingen skjer i en solid kokong som er festet i vegetasjonen litt over bakkenivå. Puppestadiet varer i ca. fire uker.

Veitastrond i Luster. Mnemosynesommerfuglen flyr i frodige rasmarker med lerkespore og storkenebb.

Bestandsstatus

Mnemosynesommerfuglen ble funnet i Tafjord i Møre og Romsdal i 1936, og ble kort tid senere funnet i Sunndalen noen mil lenger nord. Inntil nylig var dette de eneste kjente lokalitetene i Norge. I 1989 ble arten midlertidig fredet på grunn av den kraftige tilbakegangen arten har hatt i resten av Europa. I senere år har mnemosynesommerfuglen blitt funnet på flere nye lokaliteter på Vestlandet, og den er nå kjent fra tre geografisk adskilte områder i Møre og Romsdal og to områder i Sogn og Fjordane. Det er lite sannsynlig at arten har spredd seg i senere år, og de nye funnene skyldes nok først og fremst økt oppmerksomhet rundt arten og økt interesse blant entomologer for å lete etter den på nye steder. I Sverige og Finland har mnemosynesommerfuglen gått drastisk tilbake i moderne tid, og arten har dødd ut i Danmark. Også i resten av Europa er mnemosynesommerfuglen i generell tilbakegang. De norske bestandene er sannsynligvis ganske robuste siden primærbiotopen (rasmarker) i liten grad påvirkes av

menneskelig aktivitet. Endringer i landbruket utgjør imidlertid en trussel mot sekundærbestandene i det omkringliggende kulturlandskapet. Populasjonsestimer indikerer at den totale norske bestanden av mnemosynesommerfugl utgjør mindre enn 10 000 dyr i et godt år, og arten har betydelige årlige svingninger i bestandsstørrelse.

Referanser

Direktoratet for naturforvaltning. 2010. Handlingsplan for mnemosynesommerfugl *Parnassius mnemosyne*. DN-rapport 2010-3. 40s.

Eliasson, C.U., Ryrholm, N., Gärdenfors, U., Holmer, M. og Jilg, K. 2005. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Fjärilar: Dagfjärilar: Hesperidae – Nymphalidae. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. 407s.

Hansen, L.O., Heibo, E. og Lønnve, O. 1993. Augustflygende mnemosynesommerfugler i Sogn og Fjordane! Insekt-Nytt 18 (2): 13-22.

Naturvårdsverket. 2008. Åtgärdsprogram för mnemosynefjäril 2008-2012. Rapport 5829, 42 sider.

Werner, J. 1937. *Parnassius mnemosyne* L. funnet på Sunnmøre! *Norsk Entomologisk Tidsskrift* 4(4): 182.

Aagaard, K., Hindar, K., Hanssen, O., Balstad, T. & Fjellstad, W. 1997. Bestandstruktur og genetisk mangfold i norske bestander av *Parnassius mnemosyne* og *Parnassius apollo* (Lepidoptera). NINA Oppdragsmelding 462, 20 s.